

Sylwester Gregorczyk, Maria Romanowska,
Agnieszka Sopińska, Piotr Wachowiak

PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ BEZ TAJEMNIC

Program nauczania podstaw
przedsiębiorczości
dla liceum ogólnokształcącego,
liceum profilowanego
i technikum

Program nauczania dopuszczony do użytku szkolnego przez ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania i wpisany do wykazu programów nauczania przeznaczonych do kształcenia ogólnego do nauczania podstaw przedsiębiorczości na poziomie liceum i technikum na podstawie opinii rzeczoznawców: mgr Katarzyny Bednarek – rekomendacja: Wyższa Szkoła Zawodowa „Oeconomicus” PTE, mgr. Marka Sadowskiego – rekomendacja: Minister Edukacji Narodowej i Sportu.

Numer dopuszczenia DKOS-5002-19/07

Wydawnictwa Szkolne
i Pedagogiczne
Spółka Akcyjna

AUTORZY PROGRAMU:

Maria Romanowska profesor nauk ekonomicznych, kierownik Katedry Zarządzania w Gospodarce SGH, autorka ponad 150 prac z dziedziny zarządzania, w tym podręczników akademickich, autorka ekspertyz i raportów badawczych z dziedziny zarządzania strategicznego, członek Komitetu Nauk Organizacji i Zarządzania PAN.

Agnieszka Sopińska doktor nauk ekonomicznych, adiunkt w Katedrze Zarządzania w Gospodarce SGH, posiada doświadczenie z zakresu szkoleń kadry menedżerskiej, autorka podręcznika *Podstawy organizacji i zarządzania*, autorka badań z zakresu diagnozy stanu organizacyjnego wybranych firm, strategii firm, analizy wybranych sektorów gospodarki.

Piotr Wachowiak doktor nauk ekonomicznych, ma ukończone Podyplomowe Studium Doskonalenia Pedagogicznego SGH, prowadzi działalność dydaktyczną na SGH i innych uczelniach ekonomicznych, posiada doświadczenie jako nauczyciel ekonomii i podstaw przedsiębiorczości w liceum ogólnokształcącym. Autor wielu publikacji, w tym podręczników akademickich, egzaminator w Izbie Biegłych Rewidentów.

Sylwester Gregorczyk doktor nauk ekonomicznych, adiunkt w Katedrze Zarządzania w Gospodarce SGH, autor i współautor analiz wybranych sektorów gospodarki, prognozy koniunktury gospodarczej wybranych sektorów.

Program *Przedsiębiorczość bez tajemnic* został opracowany zgodnie z podstawą programową do nauczania *podstaw przedsiębiorczości*, opublikowaną w załączniku do *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 6 listopada 2003 r., zmieniającego rozporządzenie w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół* (DzU z dnia 11 grudnia 2003 nr 210, poz. 2041).

Pierwsza wersja programu nauczania *Przedsiębiorczość bez tajemnic* została dopuszczona do użytku szkolnego przez ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania na podstawie recenzji rzeczoznawców: prof. dr hab. Haliny Brdulak, prof. dr hab. Krystyny Ostrowskiej, mgr Haliny Stęchły. Numer dopuszczenia DKOS-4015-26-02.

Program nauczania dopuszczony do użytku szkolnego przez ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania i wpisany do wykazu programów nauczania przeznaczonych do kształcenia ogólnego do nauczania podstaw przedsiębiorczości na poziomie liceum i technikum na podstawie opinii rzeczoznawców: mgr Katarzyny Bednarek – rekomendacja: Wyższa Szkoła Zawodowa „Oeconomicus” PTE, mgr. Marka Sadowskiego – rekomendacja: Minister Edukacji Narodowej i Sportu.

Numer dopuszczenia DKOS-5002-19/07

© Copyright by Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne Spółka Akcyjna
Warszawa 2007

Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne Spółka Akcyjna
02-305 Warszawa, Al. Jerozolimskie 136
Adres do korespondencji 00-965 Warszawa, P. poczt. 9
www.wsip.com.pl
Skład i łamanie: Agencja BELLE-AMI, Warszawa
Druk i oprawa: Drukarnia NAJ-COMP

Spis treści

Wstęp /3

1. Założenia procesu kształcenia i jego cele /4
2. Charakterystyka programu /5
3. Plan kształcenia /7
4. Cele i treści kształcenia /7
5. Założenia organizacyjne i procedury osiągania celów /22
6. Propozycje pomiaru osiągnięć ucznia /23

Wstęp

Przedsiębiorczość to słowo, które nabrało w ostatnich latach szczególnego znaczenia. Można usłyszeć o przedsiębiorczych postawach, zachowaniach, ludziach, rodzinach, a także firmach, które dzięki przedsiębiorczości osiągają znaczne sukcesy. Każdemu przedsiębiorczość kojarzy się z sukcesem, pieniędzmi i gospodarką rynkową. Można wysnuć tezę, że każdy człowiek, w każdej sytuacji może się zachowywać w sposób przedsiębiorczy lub nieprzedsiębiorczy – czyli od świadomości człowieka i jego aktywności zależy możliwość osiągnięcia życiowego i zawodowego powodzenia. Każdy człowiek, grupa i organizacja działają w warunkach, które ograniczają swobodę zachowań i mogą przeszkadzać w realizacji określonych celów. Wszyscy działają w warunkach podobnych ograniczeń zewnętrznych, a jednak niektórzy osiągają znacznie więcej od innych. To są właśnie ludzie przedsiębiorczy – ich cechą jest umiejętność dostrzegania wokół siebie nie tylko zagrożeń, ale również szans, znajdowanie oryginalnych sposobów wyjścia z trudnych oraz nietypowych sytuacji. Ludzie przedsiębiorczy charakteryzują się innym sposobem patrzenia na świat, wyższą od innych ludzi determinacją i pomysłowością w osiąganiu zamierzonych celów.

Program *Przedsiębiorczość bez tajemnic* został opracowany zgodnie z podstawą programową przedmiotu *podstawy przedsiębiorczości* – obejmuje wszystkie cele i treści tej podstawy. Program zawiera również treści i cele wykraczające poza podstawę programową, są one specjalnie oznaczone w programie.

Program pozwala uczniowi zapoznać się z zachowaniami przedsiębiorczymi w życiu prywatnym i zawodowym oraz wykształcić postawę przedsiębiorczą.

1. Założenia procesu kształcenia i jego cele

Przedmiot *podstawy przedsiębiorczości* jest kontynuacją i rozszerzeniem modułu *wychowanie do aktywnego udziału w życiu gospodarczym* realizowanym w gimnazjum, w ramach przedmiotu *wiedza o społeczeństwie*.

Głównym celem przedmiotu podstawy przedsiębiorczości jest uświadomienie uczniowi konieczności zachowywania się w sposób przedsiębiorczy – jeżeli chce on realizować własne cele w życiu prywatnym i zawodowym, oraz pokazanie uwarunkowań bycia przedsiębiorczym człowiekiem czy uwarunkowań tworzenia przedsiębiorczej organizacji. Uczeń powinien umieć zidentyfikować ograniczenia, które utrudniają bycie przedsiębiorczym, umieć je akceptować lub przełamywać i określać cele na poziomie możliwym do zrealizowania. Powinien mieć również świadomość, że wiedza z zakresu komunikacji interpersonalnej, ekonomii i zarządzania ułatwia bycie przedsiębiorczym, szczególnie jeśli tę wiedzę umie się wykorzystać w praktyce. Treści programu pozwalają zapoznać ucznia z mechanizmem funkcjonowania gospodarki rynkowej, rolą państwa w gospodarce rynkowej oraz zasadami funkcjonowania gospodarki europejskiej i światowej.

Cele i treści programu *Przedsiębiorczość bez tajemnic* umożliwiają uczniowi zdobywanie wiedzy z zakresu podstaw komunikacji interpersonalnej, ekonomii i zarządzania. Pozwalają na dostrzeganie oraz charakteryzowanie zjawisk – mających wpływ na zachowania przedsiębiorcze – zachodzących w życiu prywatnym, w gospodarce oraz w organizacji. Pomagają w rozwoju własnej osobowości ucznia oraz rozwijają zdolności myślenia analitycznego i syntetycznego.

Cele programowe pozwalają kształcić takie umiejętności ucznia, które lepiej go przygotowują do działania we współczesnym świecie. Uczeń nabędzie umiejętności związane z: planowaniem oraz realizacją przedsięwzięć, rozwiązywaniem w sposób twórczy problemów, skutecznym komunikowaniem się, poszukiwaniem informacji i podejmowaniem decyzji na ich podstawie, współdziałaniem w zespole oraz z prowadzeniem negocjacji.

W celach kształcenia kładzie się nacisk na zadania wychowawcze w zakresie przyjmowania przez ucznia odpowiedzialności za własne życie i rozwój osobowy oraz życie rodziny. Uświadomią one uczniowi, że osiąganie celów życiowych i zawodowych następuje dzięki rzetelnej pracy, na podstawie dokonywanych w sposób racjonalny i etyczny wyborów. Pokażą konieczność godzenia celów indywidualnych z celami grupowymi. Wykształcą w uczniu umiejętność słuchania innych i zrozumienia ich poglądów. Z treści programowych wynika, że człowiek, który chce być dobrze przygotowany do życia w społeczeństwie to człowiek uczciwy, umiejący żyć z innymi ludźmi oraz umiejący dostrzegać i – w miarę możliwości – zaspokajać ich potrzeby. Po zrealizowaniu treści programowych uczniowie będą bardziej upodmiotowieni, otwarci oraz lepiej przygotowani do wyzwań współczesnego świata, do których należą: tendencje do integracji i globalizacji życia społecznego, wzrost roli wiedzy i informacji oraz coraz szybszy postęp naukowo-techniczny.

Podstawy przedsiębiorczości przygotowują do aktywnego i świadomego uczestnictwa w życiu gospodarczym, pobudzają w uczniach ducha przedsiębiorczości, kształcą postawy i myślenie przedsiębiorcze oraz zachęcają do zachowań przedsiębiorczych w praktyce.

2. Charakterystyka programu

W podręcznikach ekonomii pojęcie *przedsiębiorczości* wiąże się z prowadzeniem działalności gospodarczej, zdolnością do ponoszenia ryzyka w poszukiwaniu nadzwyczajnych zysków. W programie nauczania *Przedsiębiorczość bez tajemnic* zaproponowaliśmy inne, szersze rozumienie przedsiębiorczości. **Przedsiębiorczością określamy zdolność człowieka do kreowania i zaspokajania swoich i cudzych potrzeb. Człowiek przedsiębiorczy to taki, który w każdych warunkach – jakie stwarza mu otoczenie – potrafi dostrzegać i realizować swoje potrzeby oraz potrzeby innych ludzi.**

Program nauczania zakłada, że uczeń będzie prowadzony przez wszystkie sfery życia rodzinnego, społecznego i zawodowego w poszukiwaniu możliwości i sposobów realizacji postaw przedsiębiorczych.

W związku z założoną szeroką definicją przedsiębiorczości przyjmuje się, że przedsiębiorczym można być we wszystkich sferach życia człowieka. Na potrzeby programu nauczania sfery życia człowieka ograniczono do życia w rodzinie (gospodarstwo domowe), działalności zawodowej (szkoła, przedsiębiorstwo) oraz działalności na rzecz środowiska (samorząd terytorialny, organizacje pozarządowe).

Do każdej ze sfer działalności człowieka przypisano fragment otoczenia, które jest źródłem szans i zagrożeń. Program nauczania w sposób poglądowy przedstawia rysunek 1.

Można mówić o dwóch wymiarach otoczenia człowieka – wymiarze otoczenia bliższego oraz wymiarze otoczenia dalszego – makrootoczeniu. Otoczenie bliższe jest kształtowane przez rodzinę (gospodarstwo domowe), organizacje i stowarzyszenia oraz grupy, do których należy. Otoczenie dalsze – makrootoczenie jest konsekwencją położenia politycznego, geograficznego, stanu prawnego, społecznego, demograficznego, ekonomicznego oraz statusu międzynarodowego danego państwa lub regionu.

Program nauczania *Przedsiębiorczość bez tajemnic* jest zgodny z podstawą programową *podstaw przedsiębiorczości* – jej celami, treściami i osiągnięciami. **W programie zamieszczono również treści ponadprogramowe z dziedziny zarządzania, które ułatwią uczniowi zrozumienie zachowań przedsiębiorczych w organizacjach. Treści te i odpowiadające im cele (Rozdział 4. Cele i treści kształcenia) są specjalnie oznaczone jaśniejszą czcionką, np. Treści kształcenia: psychologiczne teorie człowieka, sposoby kierowania ludźmi.**

Program nauczania *Przedsiębiorczość bez tajemnic* jest zbudowany z pięciu części:

Część I. Psychologiczne i socjologiczne uwarunkowania przedsiębiorczości

Celem części I jest powiązanie sukcesu i niepowodzenia w życiu prywatnym oraz zawodowym z psychiką człowieka, rolami, jakie odgrywa w społeczeństwie, a także relacjami międzyludzkimi. Punktem wyjścia do zrozumienia zachowań i postaw przedsiębiorczych jest poznawcza koncepcja człowieka, w myśl której człowiek jest jednostką otwartą na informacje płynące z otoczenia, potrafi je wykorzystywać, bez uprzedzeń i emocji podchodzi do wyzwań czy pojawiających się problemów. Akceptuje fakt zmienności otoczenia, jest skłonny do ciągłego uczenia się oraz dzielenia informacjami z otoczeniem. Jest świadomy swoich mocnych oraz słabych stron, dąży do poprawy swoich słabości i jednocześnie umie wykorzystywać atuty. Jest skłonny do podejmowania ryzyka, ale nie jest ryzykantem. Treścią tej części są: rozwój człowieka, role społeczne i organizacyjne, autoprezentacja, komunikacja interpersonalna, podejmowanie decyzji.

Część II. Makrouwarunkowania przedsiębiorczości

Celem tej części jest poznanie przez uczniów mechanizmu funkcjonowania gospodarki rynkowej oraz roli państwa w takiej gospodarce. Punktem wyjścia do rozważań nad tą problematyką jest przedstawienie społeczeństwa jako społeczeństwa gospodarującego. Po zapoznaniu się z treściami nauczania uczeń będzie potrafił scharakteryzować makrootoczenie i otoczenie ekonomiczne przedsiębiorstwa oraz rynek pracy i system finansowy gospodarki, a także wyjaśnić pojęcie globalizacji oraz jej przyczyny i skutki. Będzie umiał wskazać korzyści i ograniczenia, jakie wynikają ze współpracy międzynarodowej, ze szczególnym uwzględnieniem Polski.

Część III. Przedsiębiorczość w sferze życia zawodowego

Celem części jest pokazanie zachowań przedsiębiorczych w przedsiębiorstwie. Będą to zachowania pracowników, menedżerów, a także właścicieli przedsiębiorstw. Treścią tej części są: uwarunkowania konkurencyjne, strategie przedsiębiorstw, formy prawno-organizacyjne przedsiębiorstw, finanse przedsiębiorstw, kierowanie pracownikami, zasady pracy zespołowej, biznesplan, zakładanie działalności gospodarczej, etyka w biznesie, a także sukces i niepowodzenia w biznesie.

Część IV. Przedsiębiorczość w rodzinie

W tej części są przedstawione działania przedsiębiorcze w sferze życia rodzinnego. Punktem wyjścia do rozważań na ten temat będzie poznanie zachowań rodziny na rynku przez prawidłowe określanie potrzeb rodziny zarówno jako całości, jak i jej poszczególnych członków oraz szukanie sposobów zaspokajania tych potrzeb na wysokim poziomie. Celem części jest skłonienie ucznia do zbadania potrzeb członków swojej rodziny, określenie stopnia zaspokojenia tych potrzeb, opisanie ról, jakie odgrywa w rodzinie każdy z jej członków oraz zbadanie możliwości podniesienia jakości życia rodziny. Zostaną omówione następujące zagadnienia: zachowanie rodziny na rynku, dochody z pracy oraz jak można zostać pracownikiem, dochody ze świadczeń, dochody z kapitału, wydatki rodziny oraz budżet rodziny.

Część V. Zachowania przedsiębiorcze w sferze działań na rzecz środowiska

Celem części V jest pokazanie możliwości zachowań przedsiębiorczych w sferze działań na rzecz otoczenia. Działalność ta może się mieścić w formach takich, jak: stowarzyszenia, fundacje, samorządy, lub polegać na podejmowaniu samodzielnych działań na

rzecz konkretnych osób czy wartości. W tej części są poruszone następujące zagadnienia: zachowania przedsiębiorcze w strukturach samorządu terytorialnego oraz organizacje pozarządowe jako obszar zachowań przedsiębiorczych.

3. Plan kształcenia

Przedmiot *podstawy przedsiębiorczości* może być realizowany:

- po 1 godzinie tygodniowo w klasie 1 i 2
- albo

- po 2 godziny tygodniowo w klasie 1.

Autorzy programu zalecają realizację przedmiotu *podstawy przedsiębiorczości* w klasie 1, w wymiarze 2 godzin w bloku tygodniowo, ponieważ:

- pierwsze zajęcia mogą być elementem zajęć integracyjnych, w których zostaną wykorzystane pewne treści dotyczące komunikacji interpersonalnej,
- uczniowie pamiętają jeszcze wiadomości uzyskane podczas omawiania modułu *wychowanie do aktywnego udziału w życiu gospodarczym* w gimnazjum,
- niektóre tematy lepiej realizować w bloku 2-godzinnym.

Tabela 1. Podział godzin

Lp.	Część	Liczba godzin
1	Psychologiczne i socjologiczne uwarunkowania przedsiębiorczości	9
2	Makrouwarunkowania przedsiębiorczości	16
3	Przedsiębiorczość w sferze życia zawodowego	20
4	Przedsiębiorczość w rodzinie	14
5	Zachowania przedsiębiorcze w sferze działań na rzecz środowiska	4
Godziny do dyspozycji nauczyciela		13
Razem		76

4. Cele i treści kształcenia

Proponujemy przeznaczyć na jednostkę dydaktyczną po 2 godziny lekcyjne. Jednostki, które wymagają 1 godziny są specjalnie oznaczone gwiazdką – *.

Część I. Psychologiczne i socjologiczne uwarunkowania przedsiębiorczości

1. Jednostka dydaktyczna: ROZWÓJ CZŁOWIEKA

Treści kształcenia: rodzaje potrzeb, hierarchia potrzeb, zmiana potrzeb, osobowość i jej rozwój, mocne i słabe strony własnej osobowości, samoakceptacja, odpowiedzialność, istota asertywności, **kreatywności** i przedsiębiorczości, **cechy przywódcy**, stres, psychologiczne teorie człowieka.

Wymagania podstawowe – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- posługiwać się pojęciami i terminami: potrzeba, osobowość, asertywność, kreatywność, przedsiębiorczość, stres,
- scharakteryzować hierarchię potrzeb,
- wymienić czynniki mające wpływ na zmianę hierarchii potrzeb,
- scharakteryzować różne typy osobowości człowieka,
- scharakteryzować zasady rozwoju osobistego,
- wymienić cechy człowieka asertywnego,
- objaśnić, na czym polega **kreatywność** i przedsiębiorczość człowieka,
- ocenić mocne i słabe strony własnej osobowości,
- scharakteryzować podstawowe psychologiczne teorie człowieka.

Wymagania rozszerzające – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- uzasadnić konieczność zaspokajania potrzeb przez człowieka,
- wskazać zależność między zachowaniem człowieka a jego potrzebami,
- **wyjaśnić, co to jest stres i jak można sobie z nim poradzić,**
- **wskazać, jakimi cechami powinien odznaczać się przywódca,**
- wskazać różnice między psychologicznymi teoriami człowieka.

Wymagania dopełniające – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- odróżniać asertywność od uległości i agresywności,
- dokonać trafnej i uzasadnionej samooceny,
- ocenić efektywność poszczególnych psychologicznych teorii człowieka w praktyce.

2. Jednostka dydaktyczna: ROLA SPOŁECZNE I ORGANIZACYJNE*

Treści kształcenia: role społeczne, role organizacyjne, **konflikt ról**, **role kierownicze**.

Wymagania podstawowe – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- posługiwać się pojęciami i terminami: role: społeczne, organizacyjne, kierownicze, konflikt ról,
- scharakteryzować role, które człowiek odgrywa w swoim życiu,
- rozróżniać role społeczne i organizacyjne,
- wyjaśnić, dlaczego człowiek zachowuje się odmiennie w różnych sytuacjach.

Wymagania rozszerzające – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- **wyjaśnić na czym polega konflikt ról,**
- **scharakteryzować role kierownicze.**

Wymagania dopełniające – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- **wskazać przyczyny występowania konfliktu ról,**
- **podać sposoby rozwiązywania konfliktu ról,**
- uzasadnić konieczność znajomości roli, którą odgrywa dana osoba.

3. Jednostka dydaktyczna: AUTOPREZENTACJA

Treści kształcenia: przygotowanie się do autoprezentacji, struktura wypowiedzi, postawa, sposób mówienia, treści przekazywane podczas autoprezentacji.

Wymagania podstawowe – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- przygotować się do autoprezentacji,
- dokonać autoprezentacji,
- ocenić autoprezentację.

Wymagania rozszerzające – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- poprawić błędy popełniane podczas autoprezentacji,
- omówić techniki wywierania wpływu na innych ludzi.

Wymagania dopełniające – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- wyjaśnić znaczenie autoprezentacji przy wywieraniu wpływu na innych ludzi.

4. Jednostka dydaktyczna: KOMUNIKACJA INTERPERSONALNA

Treści kształcenia: proces komunikacji interpersonalnej, bariery komunikacji interpersonalnej, podstawy dobrego kontaktu, negocjacje.

Wymagania podstawowe – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- omówić proces komunikacji interpersonalnej,
- wymienić bariery komunikacji,
- wymienić czynniki wpływające na efektywną komunikację,
- scharakteryzować podstawy dobrej komunikacji.

Wymagania rozszerzające – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- scharakteryzować przebieg negocjacji,
- wymienić zasady skutecznej argumentacji,
- wymienić zasady ustępowania.

Wymagania dopełniające – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- ocenić proces komunikacji interpersonalnej,
- wymienić czynniki wpływające na przebieg negocjacji,
- przeprowadzić negocjacje.

5. Jednostka dydaktyczna: PODEJMOWANIE DECYZJI

Treści kształcenia: proces podejmowania decyzji, racjonalność decyzji, sposoby podejmowania decyzji, informacja, użyteczność informacji, luka informacyjna.

Wymagania podstawowe – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- posługiwać się pojęciami i terminami: problem decyzyjny, decydent, decyzja, racjonalność decyzji, informacja, luka informacyjna, użyteczność informacji,
- scharakteryzować proces podejmowania decyzji,
- wymienić i scharakteryzować rodzaje racjonalności decyzji,
- omówić formy podejmowania decyzji,
- wymienić i scharakteryzować cechy użytecznej informacji.

Wymagania rozszerzające – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- wymienić bariery racjonalności decyzji,
- wskazać wady i zalety decyzji indywidualnych i grupowych,
- wymienić kryteria oceny rozwiązań problemu decyzyjnego,

- odróżnić informacje od wiadomości,
- objaśnić pojęcie luki informacyjnej.

Wymagania dopełniające – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- ocenić poprawność podjętej decyzji,
- wskazać na potrzebę racjonalności decyzji,
- omówić rodzaje decyzji,
- podać przykłady decyzji racjonalnych i nieracjonalnych,
- zidentyfikować różne źródła pozyskiwania informacji,
- ocenić użyteczność uzyskiwanych informacji.

Część II. Makrouwarunkowania przedsiębiorczości

6. Jednostka dydaktyczna: SYSTEM GOSPODARKI RYNKOWEJ

Treści kształcenia: gospodarka rynkowa: podmioty gospodarki rynkowej, popyt, podaż, pieniądz, **okrężny obieg dochodów.**

Wymagania podstawowe – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- posługiwać się pojęciami: konsument, zasoby, rynek, podaż, popyt, równowaga rynkowa, pieniądz,
- wymienić podmioty gospodarki rynkowej i określić ich rolę,
- wyjaśnić rolę rynku w gospodarce,
- omówić funkcje pieniądza.

Wymagania rozszerzające – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- wymienić i scharakteryzować zasoby występujące w gospodarce,
- omówić **proces okrężnego obiegu dochodów,**
- wyjaśnić prawa popytu i podaży.

Wymagania dopełniające – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- scharakteryzować czynniki wpływające na popyt i podaż,
- określić punkt równowagi rynkowej,
- ustalić powiązania zachodzące między podmiotami występującymi w okrężnym obiegu dochodów.

7. Jednostka dydaktyczna: MAKROOTOCZENIE PRZEDSIĘBIORSTWA

Treści kształcenia: przedsiębiorstwo w gospodarce: makrootoczenie przedsiębiorstwa, otoczenie ekonomiczne, otoczenie prawne, otoczenie polityczne, otoczenie społeczne, otoczenie demograficzne, otoczenie technologiczne, otoczenie międzynarodowe.

Wymagania podstawowe – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- posługiwać się pojęciami: przedsiębiorstwo, makrootoczenie przedsiębiorstwa,
- wymienić i scharakteryzować elementy wchodzące w skład makrootoczenia przedsiębiorstwa.

Wymagania rozszerzające – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- podać cechy makrootoczenia przedsiębiorstwa,
- opisać szanse i zagrożenia przedsiębiorstwa, wynikające z jego makrootoczenia,
- scharakteryzować współpracę międzynarodową.

Wymagania dopełniające – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- wyjaśnić, dlaczego makrootoczenia firm działających na różnych rynkach są różne,
- wskazać potrzebę znajomości zjawisk zachodzących w makrootoczeniu przedsiębiorstwa,
- objaśnić wpływ poszczególnych elementów wchodzących w skład makrootoczenia na działalność przedsiębiorstwa.

8. Jednostka dydaktyczna: GLOBALIZACJA GOSPODARKI*

Treści kształcenia: historia globalizacji, globalizacja mediów i kultury, globalizacja gospodarki, przedsiębiorstwo i konsument w gospodarce globalnej.

Wymagania podstawowe – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- wyjaśnić pojęcie globalizacji,
- wyjaśnić przyczyny globalizacji,
- wymienić korzyści wynikające z globalizacji.

Wymagania rozszerzające – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- scharakteryzować globalizację mediów i kultury,
- omówić cechy gospodarki globalnej.

Wymagania dopełniające – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- wyjaśnić zachowania konsumenta i przedsiębiorstw w gospodarce globalnej.

9. Jednostka dydaktyczna: OTOCZENIE EKONOMICZNE PRZEDSIĘBIORSTWA

Treści kształcenia: dochód narodowy, wzrost gospodarczy i jego mierniki, zjawisko inflacji, bezrobocie, recesja, koniunktura, eksport, import, bilans płatniczy, bilans handlowy, kurs walutowy.

Wymagania podstawowe – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- posługiwać się pojęciami i terminami: dochód narodowy, produkt narodowy brutto, produkt krajowy brutto, inflacja, bezrobocie, eksport, import, bilans płatniczy, bilans handlowy, kurs walutowy, recesja, koniunktura,
- opisać podstawowe mierniki wzrostu gospodarczego, takie jak: PKB, PNB, dochód narodowy,
- identyfikować rodzaje inflacji w zależności od przyczyn jej powstania oraz poziomu stopy inflacji.

Wymagania rozszerzające – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- scharakteryzować wpływ wzrostu gospodarczego na działalność przedsiębiorstw,
- analizować skutki inflacji,
- scharakteryzować zjawisko recesji w gospodarce,
- scharakteryzować zjawisko dobrej koniunktury w gospodarce.

Wymagania dopełniające – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- obliczyć dynamikę PKB,
- obliczyć stopę inflacji,
- porównać wielkość dochodu narodowego w krajach słabo i wysoko rozwiniętych,
- wymienić zalety i wady dochodu narodowego jako miernika rozwoju gospodarczego,
- analizować tempo wzrostu gospodarczego w kraju i za granicą,
- analizować zmiany poziomu inflacji w Polsce i innych krajach,

- omówić bilans płatniczy i bilans handlowy,
- wykorzystywać rocznik statystyczny jako źródło informacji do charakteryzowania zjawisk ekonomicznych.

10. Jednostka dydaktyczna: ROLA PAŃSTWA W GOSPODARCE

Treści kształcenia: podstawowe funkcje ekonomiczne państwa, budżet państwa, deficyt budżetu, dług publiczny, funkcje banku centralnego, polityka fiskalna, narzędzia polityki fiskalnej, polityka monetarna, narzędzia polityki monetarnej, interwencjonizm państwowy, cele społeczne, wydatki budżetu na cele społeczne.

Wymagania podstawowe – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- posługiwać się pojęciami i terminami: budżet państwa, bank centralny, polityka fiskalna, podatki, transfery, wydatki rządowe, polityka monetarna, stopa procentowa, stopa rezerw bankowych, operacje otwartego rynku, interwencjonizm państwowy,
- wymienić i scharakteryzować funkcje państwa,
- objaśnić konstrukcję budżetu państwa,
- wyjaśnić znaczenie i funkcje banku centralnego,
- scharakteryzować zasady i narzędzia polityki monetarnej,
- wyjaśnić zasady i narzędzia polityki fiskalnej,
- wymienić cele społeczne w państwie,
- zidentyfikować rodzaje wydatków na cele społeczne.

Wymagania rozszerzające – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- wyjaśnić znaczenie deficytu państwa i podać sposoby jego pokrywania,
- wyjaśnić różnicę między deficytem państwa a długiem publicznym,
- opisać rolę Rady Polityki Pieniężnej,
- objaśnić wpływ polityki fiskalnej na rozwój gospodarki,
- wskazać powiązania między poszczególnymi wydatkami na cele społeczne.

Wymagania dopełniające – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- wykazać wpływ polityki monetarnej na działalność przedsiębiorstw,
- scharakteryzować budżet państwa na dany rok,
- wskazać rolę państwa w działalności gospodarczej,
- wskazać dodatnie i ujemne strony sterowania gospodarką za pomocą polityki monetarnej i polityki fiskalnej,
- scharakteryzować politykę monetarną i politykę fiskalną w Polsce,
- scharakteryzować przejście Polski do gospodarki rynkowej,
- uzasadnić rolę budżetu państwa w zaspokajaniu potrzeb społecznych.

11. Jednostka dydaktyczna: RYNEK PRACY

Treści kształcenia: rynek pracy, podaż pracy, popyt na pracę, bezrobocie, narzędzia przeciwdziałania bezrobociu, organizacje przyczyniające się do ograniczenia bezrobocia.

Wymagania podstawowe – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- posługiwać się pojęciami i terminami: rynek pracy, podaż pracy, popyt pracy, bezrobocie,
- wymienić i scharakteryzować czynniki wpływające na podaż i popyt na pracę,
- omówić równowagę na rynku pracy,
- zidentyfikować przyczyny i rodzaje bezrobocia.

Wymagania rozszerzające – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- wyjaśnić relację między wysokością płacy a wielkością popytu na pracę i wielkością podaży pracy,
- wykazać wpływ polityki rządu na rynek pracy,
- objaśnić wpływ związków zawodowych na rynek pracy,
- scharakteryzować sposoby zmniejszenia bezrobocia,
- scharakteryzować stosowane przez państwo narzędzia przeciwdziałania bezrobociu.

Wymagania dopełniające – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- objaśnić specyfikę rynku pracy na tle innych rynków gospodarki narodowej,
- obliczyć współczynnik aktywności zawodowej,
- scharakteryzować bezrobocie w Polsce i porównać je z bezrobociem występującym w innych krajach,
- wskazać zależność między typami i stopą bezrobocia a rozwojem gospodarczym kraju,
- obliczyć stopę bezrobocia,
- wymienić organy administracji rządowej ds. bezrobocia.

12. Jednostka dydaktyczna: SYSTEM FINANSOWY GOSPODARKI

Treści kształcenia: rynek finansowy, instytucje finansowe, instrumenty finansowe, giełda papierów wartościowych.

Wymagania podstawowe – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- posługiwać się pojęciami i terminami: rynek finansowy, rynek pieniężny, rynek kapitałowy, instrumenty finansowe, instytucje finansowe,
- wymienić i scharakteryzować składniki rynku finansowego,
- wymienić i scharakteryzować instrumenty finansowe,
- wymienić instytucje finansowe,
- opisać funkcjonowanie giełdy papierów wartościowych.

Wymagania rozszerzające – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- odróżnić rynek pieniężny od rynku kapitałowego,
- wyjaśnić cele rynku pieniężnego i rynku kapitałowego,
- omówić role instytucji finansowych w gospodarce.

Wymagania dopełniające – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- omówić rolę, jaką odgrywa system finansowy w gospodarce,
- wymienić instrumenty rynku kapitałowego w Polsce,
- wskazać zasady gry na giełdzie,
- interpretować najważniejsze wskaźniki giełdowe,
- ocenić aktualne wskaźniki GPW.

13. Jednostka dydaktyczna: WSPÓŁPRACA POLSKI Z ZAGRANICĄ

Treści kształcenia: wymiana międzynarodowa, wymiana handlowa, Unia Europejska, organizacje międzynarodowe, współpraca gospodarcza Polski z zagranicą.

Wymagania podstawowe – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- posługiwać się pojęciami i terminami: wymiana międzynarodowa, wymiana handlowa, bilans handlowy, eksport, import,
- wyjaśnić znaczenie międzynarodowej integracji gospodarczej,
- wymienić etapy międzynarodowej integracji gospodarczej,

- omówić ideę Unii Europejskiej.

Wymagania rozszerzające – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- omówić zasady polityki Unii Europejskiej,
- wymienić cztery swobody Rynku Wewnętrznego,
- scharakteryzować działania organizacji międzynarodowych, w których działa Polska.

Wymagania dopełniające – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- omówić strukturę eksportu i importu Polski,
- wymienić kraje, z którymi Polska prowadzi wymianę międzynarodową.

Część III. Przedsiębiorczość w sferze życia zawodowego

14. Jednostka dydaktyczna: OTOCZENIE KONKURENCYJNE PRZEDSIĘBIORSTWA

Treści kształcenia: przedsiębiorstwo w gospodarce: otoczenie konkurencyjne przedsiębiorstwa, atrakcyjność sektora.

Wymagania podstawowe – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- posługiwać się pojęciami i terminami: otoczenie konkurencyjne, konkurenci, substytut, potencjalny konkurent, bariery wejścia, dostawca, nabywca,
- wymienić i scharakteryzować uczestników otoczenia konkurencyjnego,
- wymienić i scharakteryzować bariery wejścia do branży.

Wymagania rozszerzające – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- wyróżnić i scharakteryzować czynniki wpływające na atrakcyjność branży,
- ustalić konkurentów danego przedsiębiorstwa i ich siłę oddziaływania,
- ocenić bariery wejścia do danej branży,
- ocenić siłę oddziaływania dostawców i nabywców w danej branży.

Wymagania dopełniające – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- wykazać, dlaczego przedsiębiorca powinien badać otoczenie konkurencyjne,
- porównać różne branże,
- wskazać sposoby przeciwdziałania pojawieniu się nowych konkurentów,
- dokonać analizy sektora za pomocą metody pięciu sił Portera.

15. Jednostka dydaktyczna: STRATEGIE PRZEDSIĘBIORSTW

Treści kształcenia: przedsiębiorstwo w gospodarce: strategię przedsiębiorstwa, przewaga konkurencyjna.

Wymagania podstawowe – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- posługiwać się pojęciami: strategia, przewaga konkurencyjna,
- wymienić i scharakteryzować rodzaje strategii.

Wymagania rozszerzające – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- wyjaśnić, dlaczego każde przedsiębiorstwo powinno mieć strategię,
- wymienić czynniki, które powinny być brane pod uwagę przy budowaniu strategii,
- zidentyfikować strategię przedsiębiorstwa.

Wymagania dopełniające – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- wymienić i scharakteryzować strategię dużych i małych uczestników rynku,

- podać przykłady różnych strategii przedsiębiorstw,
- scharakteryzować strategie dużych międzynarodowych przedsiębiorstw,
- podać zasady budowania strategii przedsiębiorstwa.

16. Jednostka dydaktyczna: FORMY PRAWNO-ORGANIZACYJNE PRZEDSIĘBIORSTW

Treści kształcenia: przedsiębiorstwo w gospodarce: działalność gospodarcza, rodzaje przedsiębiorstw, prywatyzacja przedsiębiorstw państwowych, struktura organizacyjna przedsiębiorstwa.

Wymagania podstawowe – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- posługiwać się terminami: przedsiębiorstwo, osobowość prawna, spółka,
- wymienić i scharakteryzować formy prawno-organizacyjne przedsiębiorstw,
- wymienić i scharakteryzować rodzaje spółek prawa handlowego,
- opisać parametry struktury organizacyjnej,
- scharakteryzować model biurokratyczny i organiczny struktur organizacyjnych.

Wymagania rozszerzające – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- wymienić czynniki, które wpływają na wybór formy prawno-organizacyjnej przedsiębiorstwa,
- ocenić przydatność poszczególnych form prawno-organizacyjnych przedsiębiorstw w zależności od rodzaju i wielkości przedsiębiorstwa,
- zdiagnozować strukturę organizacyjną przedsiębiorstwa.

Wymagania dopełniające – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- dobrać właściwą formę prawną do różnego typu przedsięwzięć gospodarczych,
- wymienić zalety i wady poszczególnych form prawno-organizacyjnych przedsiębiorstw,
- omówić sposoby prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych,
- posługiwać się aktami prawnymi regulującymi działalność przedsiębiorstwa jako źródłem informacji,
- omówić czynniki strukturotwórcze.

17. Jednostka dydaktyczna: FINANSE PRZEDSIĘBIORSTWA

Treści kształcenia: bilans przedsiębiorstwa, kondycja finansowa przedsiębiorstwa (wskaźniki rentowności, płynności, zadłużenia), źródła finansowania działalności przedsiębiorstwa (kredyty), próg rentowności, wartość przedsiębiorstwa.

Wymagania podstawowe – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- posługiwać się pojęciami: aktywa, pasywa, strata, zysk, koszty, rentowność, dochodowość produktu,
- wymienić składniki bilansu przedsiębiorstwa,
- scharakteryzować próg rentowności,
- scharakteryzować sposoby finansowania działalności przedsiębiorstwa,
- scharakteryzować kredyty zaciągane przez przedsiębiorstwo.

Wymagania rozszerzające – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- obliczyć zysk netto, zysk brutto,
- obliczyć próg rentowności,
- obliczyć dochodowość produktu,

- obliczyć wskaźniki: rentowności, płynności, zadłużenia,
- objaśnić przydatność bilansu przedsiębiorstwa i rachunku wyników.

Wymagania dopełniające – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- scharakteryzować metody wyceny przedsiębiorstwa,
- uzasadnić potrzebę wyceny wartości przedsiębiorstwa,
- ocenić sytuację finansową przedsiębiorstwa na podstawie bilansu i wskaźników finansowych.

18. Jednostka dydaktyczna: KIEROWANIE PRACOWNIKAMI

Treści kształcenia: istota kierowania, uwarunkowania skutecznego kierowania, funkcje kierownicze, style kierowania, motywowanie, socjogram.

Wymagania podstawowe – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- posługiwać się pojęciami i terminami: kierowanie, władza, funkcje kierownicze, style kierowania, motywacja,
- scharakteryzować proces kierowania,
- omówić czynniki wpływające na skuteczność kierowania,
- omówić funkcje kierownicze,
- wymienić i scharakteryzować style kierowania,
- wymienić i scharakteryzować podstawowe narzędzia motywacyjne.

Wymagania rozszerzające – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- wymienić cechy skutecznego kierownika,
- ustalić najbardziej efektywny styl kierowania,
- wyjaśnić, jak należy skutecznie motywować człowieka.

Wymagania dopełniające – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- ocenić skuteczność działania kierownika w danej organizacji,
- zdiagnozować za pomocą socjogramu stosunki międzyludzkie w zespole,
- uzasadnić, dlaczego skuteczniejsze jest nagradzanie niż karanie.

19. Jednostka dydaktyczna: ZASADY PRACY ZESPOŁOWEJ

Treści kształcenia: organizacja pracy, zasady funkcjonowania zespołów, tworzenie zespołów, planowanie działań zespołowych.

Wymagania podstawowe – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- scharakteryzować zasady organizacji pracy zespołu,
- opisać sposób tworzenia zespołów,
- scharakteryzować podstawowe techniki planowania działań zespołu.

Wymagania rozszerzające – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- wymienić czynniki wpływające na efektywność pracy zespołowej,
- wskazać nieprawidłowości w pracy zespołu.

Wymagania dopełniające – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- uzasadnić potrzebę integracji i spójności grupy jako warunku koniecznego w pracy zespołowej,
- zdiagnozować pracę zespołu,
- posługiwać się podstawowymi technikami planowania działań zespołowych.

20. Jednostka dydaktyczna: BIZNESPLAN

Treści kształcenia: istota biznesplanu, zasady budowy biznesplanu, struktura biznesplanu.

Wymagania podstawowe – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- wymienić zasady budowy biznesplanu,
- omówić strukturę biznesplanu.

Wymagania rozszerzające – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- omówić zastosowanie biznesplanu,
- wskazać na konieczność sporządzania biznesplanu w określonych sytuacjach.

Wymagania dopełniające – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- opracować biznesplan.

21. Jednostka dydaktyczna: ZAKŁADANIE DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ

Treści kształcenia: procedura założenia działalności gospodarczej.

Wymagania podstawowe – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- omówić procedurę założenia działalności gospodarczej,
- zidentyfikować organizacje, które należy powiadomić o założeniu działalności gospodarczej.

Wymagania rozszerzające – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- wypełniać niezbędne dokumenty potrzebne do rozpoczęcia działalności gospodarczej.

Wymagania dopełniające – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- przeprowadzić symulację zarejestrowania działalności gospodarczej.

22. Jednostka dydaktyczna: ETYKA W BIZNESIE

Treści kształcenia: zasady prowadzenia biznesu, zachowania etyczne, zachowania nieetyczne, mobbing, korupcja, lobbing, kodeks etyki.

Wymagania podstawowe – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- posługiwać się pojęciami i terminami: etyka, lobby, korupcja, mobbing,
- omówić zasady prowadzenia biznesu,
- scharakteryzować zachowania etyczne i nieetyczne.

Wymagania rozszerzające – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- wyjaśnić, na czym polega odpowiedzialność etyczna przedsiębiorcy wobec innych podmiotów,
- ocenić pod względem etycznym zachowania przedsiębiorstw.

Wymagania dopełniające – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- opracować podstawowe założenia kodeksu etycznego.

23. Jednostka dydaktyczna: SUKCES I NIEPOWODZENIE W BIZNESIE

Treści kształcenia: ryzyko w działalności gospodarczej, kryzys w organizacji, restrukturyzacja.

Wymagania podstawowe – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- scharakteryzować czynniki wpływające na sukces i niepowodzenie w działalności przedsiębiorstwa,

- zdefiniować pojęcie ryzyka w działalności przedsiębiorstwa,
- wymienić sposoby ograniczenia ryzyka w prowadzeniu działalności gospodarczej,
- scharakteryzować rodzaje kryzysu w przedsiębiorstwie,
- wymienić sposoby restrukturyzacji przedsiębiorstwa.

Wymagania rozszerzające – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- ocenić ryzyko związane z prowadzeniem działalności,
- zdiagnozować źródła i przejawy kryzysu w przedsiębiorstwie.

Wymagania dopełniające – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- wyjaśnić, dlaczego ryzykowne przedsięwzięcia są bardziej opłacalne,
- wyjaśnić, dlaczego ryzyko w działalności gospodarczej jest nieuniknione,
- zaproponować sposób restrukturyzacji przedsiębiorstwa.

Część IV. Przedsiębiorczość w rodzinie

24. Jednostka dydaktyczna: ZACHOWANIE RODZINY NA RYNKU

Treści kształcenia: potrzeby rodziny, sposoby zaspokajania potrzeb, użyteczność, ścieżka cen, punkt równowagi konsumenta, ochrona praw konsumentów.

Wymagania podstawowe – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- posługiwać się pojęciami i terminami: użyteczność całkowita, użyteczność krańcowa, mapa obojętności, ścieżka cen,
- identyfikować potrzeby członków rodziny,
- wymienić sposoby zaspokajania potrzeb,
- odróżnić dobra konsumpcyjne od dóbr produkcyjnych,
- scharakteryzować decyzje podejmowane przez konsumenta,
- scharakteryzować sposoby ochrony konsumenta.

Wymagania rozszerzające – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- odróżniać potrzeby indywidualne od potrzeb zbiorowych,
- rozróżniać potrzeby bieżące i przyszłe,
- objaśnić przebieg krzywej użyteczności, krzywej obojętności i ścieżki cen,
- wyznaczać punkt równowagi konsumenta,
- wykazać przyczyny różnych zachowań gospodarstw domowych na rynku.

Wymagania dopełniające – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- określić potrzeby poszczególnych członków własnej rodziny,
- uzasadnić konieczność sporządzania przez gospodarstwa domowe budżetów,
- objaśnić pojęcie kosztów alternatywnych.

25. Jednostka dydaktyczna: JAK ZOSTAĆ PRACOWNIKIEM?

Treści kształcenia: rekrutacja pracowników, selekcja pracowników, zatrudnianie pracowników, obowiązki pracodawcy, obowiązki pracownika.

Wymagania podstawowe – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- wymienić i scharakteryzować dokumenty aplikacyjne,
- scharakteryzować proces selekcji pracowników,
- omówić rodzaje umów o pracę,
- wymienić obowiązki pracownika i pracodawcy,

- omówić sposoby ustania stosunku pracy.

Wymagania rozszerzające – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- przygotować życiorys zawodowy i list motywacyjny,
- przygotować się do rozmowy kwalifikacyjnej,
- wyjaśnić, co musi zrobić pracodawca, aby zatrudnić nowego pracownika.

Wymagania dopełniające – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- opisać cechy dobrego pracownika.

26. Jednostka dydaktyczna: DOCHODY Z PRACY

Treści kształcenia: formy zatrudnienia, formy wynagradzania, podatki liczone od wynagrodzeń.

Wymagania podstawowe – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- scharakteryzować różne formy zatrudnienia,
- scharakteryzować różne formy wynagrodzeń,
- scharakteryzować podatki liczone od wynagrodzeń.

Wymagania rozszerzające – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- rozróżniać formę zatrudnienia stałego i dorywczego,
- posługiwać się terminem wynagrodzenie nominalne i wynagrodzenie realne.

Wymagania dopełniające – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- rozróżniać płacę brutto i netto,
- odróżniać przychody z pracy od kosztów pracy,
- obliczyć dochody brutto i netto.

27. Jednostka dydaktyczna: DOCHODY ZE ŚWIADCZEŃ

Treści kształcenia: świadczenia społeczne, system zabezpieczenia emerytalnego, system rent.

Wymagania podstawowe – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- scharakteryzować system zabezpieczenia emerytalnego,
- scharakteryzować system rent.

Wymagania rozszerzające – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- posługiwać się pojęciem zasiłek,
- wymienić i scharakteryzować różne rodzaje zasiłków,
- scharakteryzować system pomocy społecznej,
- omówić zasady funkcjonowania I, II i III filaru.

Wymagania dopełniające – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- ukazać rolę państwa w zakresie świadczeń,
- ocenić system zabezpieczenia emerytalnego,
- wymienić różnych ubezpieczycieli,
- ocenić korzyści wynikające z różnych typów ubezpieczeń,
- porównać oferty funduszy emerytalnych.

28. Jednostka dydaktyczna: DOCHODY Z KAPITAŁU

Treści kształcenia: sposoby lokowania oszczędności, inwestycje kapitałowe, lokaty rzeczowe, gra na giełdzie.

Wymagania podstawowe – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- posługiwać się pojęciami i terminami: kapitał, jednostka uczestnictwa, lokata, akcja, dywidenda, obligacje, lokaty rzeczowe,
- wymienić i scharakteryzować formy lokowania pieniędzy.

Wymagania rozszerzające – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- omówić wady i zalety różnych form lokowania pieniędzy,
- wymienić cechy dobrej lokaty,
- wyjaśnić, skąd się biorą oszczędności w gospodarstwie domowym,
- wyjaśnić, dlaczego nie warto przechowywać oszczędności w „skarpecie”.

Wymagania dopełniające – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- scharakteryzować zarządzanie portfelem inwestycyjnym,
- określić strategię gracza giełdowego,
- obliczyć odsetki od lokat bankowych,
- porównać warunki oszczędzania i kredytowania w miejscowych bankach i wybrać najkorzystniejsze z nich.

29. Jednostka dydaktyczna: WYDATKI RODZINY

Treści kształcenia: rodzaje wydatków, rodzaje ubezpieczeń majątkowych.

Wymagania podstawowe – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- odróżnić wydatki stałe od wydatków okresowych,
- odróżnić wydatki konsumpcyjne od wydatków inwestycyjnych,
- posługiwać się terminami: suma ubezpieczenia, składka, szkoda, odszkodowanie,
- wymienić i scharakteryzować rodzaje ubezpieczeń majątkowych,
- wymienić i scharakteryzować rodzaje ubezpieczeń na życie.

Wymagania rozszerzające – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- odróżniać ubezpieczenia obowiązkowe od ubezpieczeń indywidualnych,
- wymienić różnych ubezpieczycieli.

Wymagania dopełniające – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- zaplanować wydatki gospodarstwa domowego,
- wskazać rolę regulacji państwa dotyczącej ubezpieczeń,
- ocenić korzyści wynikające z różnych typów ubezpieczeń,
- dokonać wyboru ubezpieczenia na życie.

30. Jednostka dydaktyczna: BUDŻET RODZINY

Treści kształcenia: konstrukcja budżetu gospodarstwa domowego, zasady konstruowania budżetu, kredyty konsumpcyjne, kredyty mieszkaniowe, racjonalne gospodarowanie budżetem domowym, zmniejszanie ryzyka, opłacalność przedsięwzięć.

Wymagania podstawowe – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- ocenić dochody gospodarstwa domowego,
- ocenić wydatki gospodarstwa domowego,
- omówić zasady konstruowania budżetu gospodarstwa domowego,
- wskazać źródła zwiększania dochodów gospodarstwa domowego,
- wskazać źródła oszczędzania.

Wymagania rozszerzające – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- wskazać ograniczenia przy konstruowaniu budżetu gospodarstwa domowego,

- scharakteryzować kredyty konsumpcyjne i mieszkaniowe,
 - wyjaśnić, na czym polega racjonalne gospodarowanie budżetem gospodarstwa domowego,
 - wskazać możliwości zmniejszania ryzyka związanego z oszczędzaniem.
- Wymagania dopełniające** – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:
- zaplanować zbilansowany budżet gospodarstwa domowego,
 - wykazać duże znaczenie dobrze skonstruowanego budżetu gospodarstwa domowego,
 - ocenić postawy przedsiębiorcze w rodzinie.

Część V. Zachowania przedsiębiorcze w sferze działań na rzecz środowiska

31. Jednostka dydaktyczna: ZACHOWANIA PRZEDSIĘBIORCZE W STRUKTURACH SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO

Treści kształcenia: struktura samorządu terytorialnego w Polsce, zadania samorządu terytorialnego, budżet samorządu terytorialnego.

Wymagania podstawowe – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- scharakteryzować strukturę samorządu terytorialnego w Polsce,
- wymienić zadania samorządu terytorialnego,
- scharakteryzować budżet samorządu terytorialnego.

Wymagania rozszerzające – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- wymienić sposoby pozyskiwania dochodów przez samorząd terytorialny,
- wymienić rodzaje wydatków samorządu terytorialnego,
- scharakteryzować rodzaje działań przedsiębiorczych na rzecz lokalnej społeczności.

Wymagania dopełniające – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- wykazać znaczący wpływ działalności samorządu terytorialnego na funkcjonowanie lokalnej społeczności,
- uzasadnić potrzebę aktywnego włączania się każdego mieszkańca danej społeczności w jej rozwój.

32. Jednostka dydaktyczna: ORGANIZACJE POZARZĄDOWE JAKO OBSZAR ZACHOWAŃ PRZEDSIĘBIORCZYCH

Treści kształcenia: działalność organizacji pozarządowych, fundacje, stowarzyszenia.

Wymagania podstawowe – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- posługiwać się pojęciami i terminami: organizacja pozarządowa, wolontariusz, donator (ofiarodawca), działalność charytatywna, fundacja, stowarzyszenie,
- wymienić rodzaje organizacji pozarządowych,
- zilustrować przykładami działalność organizacji pozarządowych,
- wymienić cele działalności organizacji pozarządowych.

Wymagania rozszerzające – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- scharakteryzować zachowania przedsiębiorcze działalności organizacji pozarządowych,
- wymienić źródła finansowania działalności organizacji pozarządowych.

Wymagania dopełniające – uczeń po realizacji tej jednostki będzie umiał:

- uzasadnić potrzebę istnienia organizacji pozarządowych,

- objaśnić powiązania organizacji pozarządowych z państwem i samorządem terytorialnym,
- wskazać na konieczność wspierania przez państwo i samorząd terytorialny organizacji pozarządowych,
- zidentyfikować i scharakteryzować organizacje pozarządowe działające w środowisku lokalnym.

5. Założenia organizacyjne i procedury osiągnięcia celów

Zajęcia z *podstaw przedsiębiorczości* powinny odbywać się w pracowni wyposażonej w lekkie funkcjonalne stoliki uczniowskie i krzesła, które można dowolnie ustawiać, zależnie od planowanej formy organizacyjnej lekcji (np. praca w grupie). Wskazane jest również, by stolik nauczyciela mógł być dowolnie przestawiany.

Zaleca się, by uczniowie mieli dostęp do pracowni wyposażonej w komputery podłączone do Internetu. Umożliwi to prowadzenie zajęć z wykorzystaniem Internetu, jako źródła informacji (np. zbieranie danych o formach i warunkach uzyskania kredytów oferowanych przez banki).

Pracownia powinna być wyposażona w:

- stolik pod projektoskop,
- projektoskop,
- ekran,
- tablicę szklaną – tryptyk,
- folię do projektoskopu i odpowiednie pisaki,
- tablicę magnetyczną,
- komputer,
- magnetowid lub odtwarzacz DVD, telewizor,
- kamerę wideo, która umożliwi nagrywanie prezentacji i wybranych zajęć grupowych.

Ważnym elementem wyposażenia pracowni jest podręczna biblioteczka, w której powinny się znaleźć:

- podręcznik,
- przewodnik dla nauczyciela,
- prasa, np.: „Rzeczpospolita”, „Puls Biznesu”, „Gazeta Prawna”,
- uzupełniająca literatura fachowa,
- komplet bieżących roczników statystycznych,
- wybrane akty prawne.

Założenia organizacyjne, metody kształcenia i procedury osiągnięcia celów powinny być odpowiednio dobrane do celów kształcenia. Cele kształcenia są nastawione na umiejętności, dlatego też polecamy metody aktywizujące. W procesie kształcenia należy stosować następujące metody:

- **Dyskusja seminaryjna** polegająca na referowaniu wybranego problemu przez ucznia. Następnie na podstawie sformułowanej tezy i hipotezy przeprowadza się ich

ocenę i wypracowuje nowe rozwiązania. Metoda ta może być stosowana do przedstawiania pewnych zjawisk, np. ewolucji poglądów na temat zachowania człowieka.

- **Dyskusja plenarna**, która jest prowadzona na forum całej klasy. Nauczyciel określa sytuację problemową, a następnie prowadzi dyskusję według kolejności zgłoszeń. W metodzie tej ważne jest odpowiednie określenie problemu – zaprezentowanie kilku możliwych stanowisk. Powinna być ona stosowana przy omawianiu złożonych zagadnień, np. na temat polityki monetarnej państwa (polityka restrykcyjna czy ekspansywna).
- **Sesja pomysłowości** (burza mózgów) służąca do poszukiwania różnych wariantów rozwiązań danego problemu i wyboru wariantu najlepszego. Metoda ta powinna być stosowana do poszukiwania rozwiązań pewnych niepokojących zjawisk, np. w jaki sposób można zmniejszyć bezrobocie.
- **Metoda sytuacyjna** polegająca na rozwiązywaniu problemów za pomocą specjalnie opracowanego opisu sytuacji, który nosi cechy autentyczności. Metoda ta powinna być stosowana podczas rozwiązywania problemów konfliktowych, np. konflikty w organizacji.
- **Metoda inscenizacyjna** polegająca na odgrywaniu przez uczniów pewnych ról w określonej sytuacji. Metoda ta powinna być stosowana w sytuacji, gdy cele kształcenia są związane z kształtowaniem postaw wobec problemów społeczno-politycznych i gospodarczych oraz rozwijaniem umiejętności obrony własnych poglądów i rozumieniem innych. Metoda może być wykorzystana na zajęciach dotyczących asertywności.
- **Metoda symulacyjna** polegająca na odtwarzaniu rzeczywistej działalności gospodarczej. Metoda ta może być wykorzystana przy omawianiu problematyki związanej z grą na giełdzie.
- **Metoda gier dydaktycznych** polegająca na wykorzystywaniu gier do opisywania pewnych zjawisk ekonomicznych.
- **Metoda projektów** polegająca na opracowaniu przez uczniów projektów. Grupa uczniów powinna wybrać jeden temat projektu do opracowania w ciągu roku szkolnego. Temat projektu powinien być ustalony przez uczniów. Uczniowie pracują nad swoim projektem, co pewien czas robią sprawozdania z jego realizacji, a na koniec prezentują swój projekt.
- **Ćwiczenia indywidualne** powinny być stosowane w sytuacji, gdy podstawowym celem kształcenia jest zdobycie praktycznych umiejętności przez poszczególnych uczniów. Metoda ta może być stosowana np. przy autoprezentacji lub poszukiwaniu informacji.

Zaleca się również zorganizowanie spotkań z przedstawicielami ministerstwa finansów, banku centralnego, banków komercyjnych, towarzystw ubezpieczeniowych, organizacji pozarządowych, a także z menedżerami. Wskazane jest również zorganizowanie wycieczki studyjnej na sesję rady gminy, do banku oraz na Giełdę Papierów Wartościowych.

6. Propozycje pomiaru osiągnięć ucznia

Program nauczania *Przedsiębiorczość bez tajemnic* szczegółowo podaje treści i cele kształcenia. Każda jednostka dydaktyczna jest opisana przez odpowiedni dobór treści i celów. Podane cele kształcenia mają charakter umiejętności, jakie osiągnie uczeń po realizacji

tematu – czyli są oczekiwanymi osiągnięciami. Podział celów kształcenia na wymagania podstawowe, rozszerzone i dopełniające może stanowić podstawę do konstruowania narzędzi pomiaru dydaktycznego.

Program nauczania *Przedsiębiorczość bez tajemnic* stanowi kontynuację *wychowania do aktywnego udziału w życiu gospodarczym* (modułu realizowanego w gimnazjum), dlatego przed przystąpieniem do realizacji treści poszczególnych modułów należy **zdiagnozować wiedzę uczniów**. Za cel sprawdzianu trzeba przyjąć nie wiedzę encyklopedyczną (np. poprawne podanie definicji), lecz umiejętność posługiwania się podstawowymi pojęciami i terminami oraz umiejętność wykorzystania wiedzy do opisu zjawisk i faktów.

Podczas procesu kształcenia należy **sprawdzać na bieżąco postępy uczniów**. Ma to na celu monitorowanie stopnia osiągnięcia założonych celów kształcenia oraz daje nauczycielowi możliwość dobierania skutecznych metod pracy z uczniem. Znając bieżące braki w wiedzy uczniów, nauczyciel może szybko i skutecznie nadrobić te zaległości.

Po zakończeniu każdego modułu przeprowadza się **badanie osiągnięć**, które mają na celu sprawdzenie wyników końcowych kształcenia i porównanie ich z założonymi celami.

Metoda pomiaru osiągnięć ucznia powinna być dobrana do założonych celów ogólnych i celów szczegółowych kształcenia. Kryteria oceniania powinny być podane uczniom przed realizacją danego modułu.

Arkusze samooceny i arkusze oceny opisowej sporządzonej przez nauczyciela to pomiary, które powinny być preferowane podczas sprawdzania osiągnięć z zakresu części I. *Psychologiczne i socjologiczne uwarunkowania przedsiębiorczości* oraz z wybranych jednostek dydaktycznych, będących elementami komunikacji interpersonalnej (np. *negocjacje, zasady pracy zespołowej*).

Test pisemny jest typową formą pomiaru sprawdzającego zarówno bieżące osiągnięcia, jak i osiągnięcia z zakresu całego programu. **Test pisemny jednostopniowy** – obejmujący jeden podstawowy poziom wymagań (np. wymagania podstawowe) – jest bardzo dobry do przeprowadzenia diagnozy wiedzy i umiejętności z zakresu gimnazjum (moduł *wychowanie do aktywnego udziału w życiu gospodarczym*). **Test pisemny wielostopniowy** – obejmujący kilka poziomów wymagań (np. wymagania podstawowe, rozszerzające, dopełniające) – może stanowić podstawę do oceny osiągnięć uczniów z zakresu wiedzy ekonomicznej, czyli części II, III, IV. Forma zadania w teście może być zróżnicowana, proponujemy zadania: z luką, wielokrotnego wyboru, krótkiej odpowiedzi, na dobieranie, prawda – fałsz.

Odpowiedzi ustne są formą, która może sprawdzić zrozumienie podstawowych pojęć w odniesieniu ich do rzeczywistości. Polecenia dla ucznia powinny być tak formułowane, by uczeń mógł się wykazać umiejętnością myślenia analitycznego i syntetycznego.

Zadawane przez nauczyciela **pisemne prace domowe** powinny być nastawione na rozwiązywanie problemów i korzystanie z różnych źródeł informacji oraz sprawdzać umiejętność formułowania krótkich wypowiedzi pisemnych na tematy ekonomiczne. Uczeń może wtedy się wykazać swoją aktywnością i przedsiębiorczością.

Wskazane jest, aby uczniowie wykonali chociaż jedno **zadanie metodą projektów**, ponieważ daje ono możliwość sprawdzenia – prócz wiedzy – umiejętności pracy w grupie i korzystania z różnych źródeł informacji, samodzielności, przedsiębiorczości oraz prezentacji. Tematy projektów powinny być ostatecznie sformułowane przez uczniów i mieć charakter problemowy.